

Štev. 5.

V Trstu, 10. marca 1892.

Letnik V.

Narodnost pa deželni zbori.

Razun bukovinskega zborujejo sedaj vsi deželni zbori cislitavske polovine cesarstva. Konstitucionalna posebnost teh zborov, kateri ni analogije po drugih državah, združuje v sebi stalni antagonizem raznih narodnostij; nasprotstva so stalna ter se razkrivajo v raznih oblikah, naj postavljajo vladni organi ali stranke kakoršna si bode vprašanja na dnevni red. Kar je v korenini nezdravo, da se lečiti in ozdraviti le pri korenini; vsi drugi leki katere vrste koli ne morejo imeti zaželenega vspeha. Ker pa niso začeli in nočejo zdraviti pri fundamentu, porabljajo se od leta do leta ob deželnozborskih zasedanjih pomisleki in premišljevanja o cislitavskih deželnih avtonomijah in njih preustrojenjih. Sestava deželnih zborov sama po sebi, potem pa dosejanje skušnje so sešbno Slovence izučile o vrednosti, boljše rečeno, o neugodnosti teh avtonomij; če kakemu narodu, morajo biti Slovencem jasna vprašanja o pomenu sedanjih deželnih samouprav in o neugodnem njih vplivu na obstanek in razvoj slovenske narodnosti, kakor slovanskih narodnostij v obče.

Na čast slovenskim novinam in torej tudi širšemu občinstvu slovenskega naroda je priznati, da je ta priznal načelni pomen nacionalne avtonomije, torej tudi odgovarjajočega preustrojenja deželnih avtonomij, kakor malo kod pri kakem drugem narodu tostranske polovine. Nad narodno avtonomijo so se od leta 1886 na Slovenskem izpodtikali le taki modrijani, katerih slovenska inteligencija niti ne poštevava v narodnih in narodnopolitiških vprašanjih. To pa, da Slovenci iščejo in imajo prijateljev in zaveznikov v češkoslovanskem narodu, da so kot sorodni narod, po sosedstvu, zgodovini in sešbno tudi po sedanjem literaturnem razvoju navezani na hrvatski narod; z druge strani pa, da ravno češki in hrvatski narod poudarjata v sedanji dobi svoje zgodovinsko državno pravo: to, pravimo, provzročuje,

da tu pa tam omahujejo Slovenci med stremitelji za razširjenjem deželne avtonomije, oziroma izvršenjem zgodovinskih državnih prav, in med stremitelji za izvršenjem nacionalne avtonomije. Dasi je bilo uže obče jasno, da nacionalna avtonomija ne izključuje izvrševanja historičskih prav, temveč jim pripravlja celó pot bolj, nego vsako drugo politiško sredstvo sedanje dobe, začeli so ponavljati tudi na Slovenskem celó uže zatrto ime federalizma, misleč morda, da se prikupijo jedino takó krvnim bratom češkoslovanskim in hrvatskim. Taka, dasi redka in izjemna pojavljanja, bi rušila gledé na jasnost načel in taktike, kar se je vsled doslednosti dosežalo zadnjih 6 ali 7 let. Potrebno in primerno je torej, da ob sedanjem občem deželnozborskem zasedanju kar možno zopet združimo odločilna vprašanja o tem, kar je slovanskim narodom, sešbno cislitavske polovine, sedaj potreba gledé na jasnost načel, kakor taktike.

I. Ako bi sestavljalo naše cesarstvo, oziroma cislitavsko njegovo polovino, jedna sama narodnost, mogel bi centralni zastop s pomočjo centralne vlade reševati in izvrševati, kakor vsa druga o b č a, tako tudi narodnostna in jezikovna ali jezična vprašanja. Naj bi se stranke v osrednjem parlamentu delile še tako različno po načelih, običajnih v ustavnih državah, in naj bi se osrednje vlade kakor si bode tekom časa vrstile v smislu teh strankarskih razlik, zakoni in izvršbe teh zakonov bi se nikdar ne obračali proti jedni in isti jedini narodnosti, od katere bi prihajali sami zakonodavci in vladni izvršitelji zakonov.

V taki narodno jednotni državi pa bi zaradi olajšanja in primerne vsestranske uprave tudi delili državo na dežele ali pokrajine ali, če hočemo, na raznoobsežna okrožja s podrejenimi okraji. Tudi delokrog teh pododdelkov bi bil tak, da bi ne nasprotoval nikdar interesom jedne in iste narodnosti, od katere bi prihajalo

vse naseljenje države. Kar se ukrene v taki državi gledé na narodnost in jezik, zgodi se brez antagonizma proti narodnosti kot taki; zadeve gledé na narodnost in jezik umejo se same po sebi, in zato nikdo niti ne govori o narodnosti in jeziku, in bi bilo celó nesmiselno, da bi se imenovala kaka parlamentarna stranka narodna stranka, ker narodne so vse brez izjeme. V deželnih, pokrajinskih ali okrožnih zastopih, kateri vsi utegnejo tudi biti v jednotni narodni državi, razpravljajo se vprašanja o interesih narodnosti in jezika brez vsakega nasprotja proti narodnosti kot taki. Osrednji parlament uredi vse v tem pogledu, osrednja vlada pa izvršuje narodnostne zadeve in jih nadzoruje takó, da se jednotni narod razvija v vseh pokrajinah jednako-merno po kakovosti in kolikosti šolskih predmetov in v obče v vsej skupni literaturi in narodni kulturi. V pokrajinskih zastopih utegnejo po največ tu pa tam razgovarjati se in sklepali, da se, na pr. nabira narodno blago, pospešuje dijalektna književnost ali pa kaka specialna stran svojstvene kulture tega ali onega odlomka ali plemenskega oddelka jednega in istega naroda. A tudi v takem slučaju ni narodnega antagonizma, in če je kako navskrižje, ne zadeva isto narodnosti kot take, ampak po največ gospodarske ali finančialne interese, kateri gledajo, da se potrosi samo, kar in kolikor se mora. Narodnost in jezik se razvijata v narodno jednotni državi brez narodnih nasprotstev, popolnoma pravilno ali vsaj po notranjih močeh in sposobnostih dotičnega naroda. Vsekakor imajo zakonodavci in vlade v taki državi jedno glavno, t. j. narodnostno in jezikovno vprašanje manj, ker se v taki državi v tem pogledu ume vse samo po sebi.

II. Avstro-Ogerska pa ima razne narodnosti, in ako se omejimo na cislitavsko polovino, bavijo se z narodi kot takimi doslej v državnem zboru, nekoliko pa tudi po deželnih zborih. Tu in tam imajo opraviti tudi osrednje in pokrajinske vlade. Ako bi bili dežel-nosamoupravni organi vstvarjeni takó, da bi obsežal vsak posebe po jedno narodnost ali vse skupne oddelke jedne in iste narodnosti, katera je priznana v Avstriji, ne bilo bi tudi v teh zastopih narodnega antagonizma; navskrižja ali razlike bi bile le gledé na druga, ne pa narodnostna in jezikovna vprašanja. Taki deželnoavtonomni organi bi na malem odgovarjali velikim ali centralnim organom narodno jednotne države. Vsak deželni zbor bil bi nacijski deželni zbor in bi reševal in izvrševal vse, kar je potrebno gledé na narodnost in jezik dotične narodnosti. Osrednji parlament bi vstvarjal samo zakone, ki se dostajajo narodnosti in jezika jednako-merno vseh narodov, in osrednja vlada bi skrbela jedino zato, da se tudi izvršujejo ti skupni zakoni. Osrednji parlament bi določeval, na pr. gledé na osnovne šole, ki so za narodnost najvažnejše, kaki predmeti in

v kaki meri naj se učé pri vseh narodih, in osrednja vlada bi gledala po podrejenih organih, da se tudi narodi zares razvijajo na podstavi takih določeb. Osrednja vlada bi poleg tega po največ gledala nato, da se vrši vse v patrijotiškem duhu, kakor se potegujejo razne cerkve, da se mladina in narodi v obče vzgojujejo v verskem, ne pa protiverskem duhu. V pogledu na narodnost in jezik pa nima centralna vlada ali država vzrokov, da bi se potegovala zato, kak naj bode poučevalni jezik v tej ali oni osnovni šoli, ali celó kak predmet naj se poučuje v tem ali onem jeziku, ali pa do kakega razreda naj se poučuje v tem ali onem jeziku. Zato bi skrbeli najprimerniše nacijski deželni zbori, in kar je potrebno za više potrebe, na pr. gledé na osrednjo upravo, dogovorili bi se strokovnjaki osrednjih organov s pooblašenci nacijskih deželnih zastopov. Gledé na taka vprašanja bi ne bilo nobenega posebnega nasprotja; kajti osrednje vlade bi ne imele potrebe in interesa zahtevati več, nego je po objektivnem presoju potrebno, in nacijski deželni zastopi bi se ne bali, da se potujčijo narodnosti, ako se mladina na primerni šolski stopinji začne učiti poleg utrijene materinščine tudi kakega drugega jezika za upravne ali administrativne potrebe.

Nacijski deželni zbori bi združevali brez narodnih nasprotstev, kakor druga, soseben občegospodarska, specialno gospodarska vprašanja dotičnih narodov. Taki nacijski deželni, ali kakor si bode imenovani zbori, bi se lahko porazumevali od dežele do dežele v gmotnih interesih, ki bi jih imeli z deželami ali deli dežel, v katerih bivajo druge narodnosti. Ako bi bilo uravnavati n. pr. kako reko, ki teče po deželah, naseljenih z različnimi narodnostmi, zjedini bi se dotične narodnosti o teh skupnih gmotnih interesih, in zaradi narodnosti bi ne nasprotoval jeden narod drugemu; saj bi si z osnovo lastnih nacijskih zastopov ne nasprotovali gledé na narodnost in jezik.

III. Avstrija ali totranska polovina cesarstva pa sedaj nima takih deželnih zastopov, določenih za vsako narodnost posebe; večina teh organov obseza zastopnike mešanih narodnostij, največ po dveh, ali tudi po treh. Tudi niso ti zastopi tako obsežni, da bi po jeden imel pod seboj vse odlomke dotičnih dveh ali treh narodnostij: jedna ista narodnost ima svoje odlomke zastopane v 3, 4 ali več deželnih zborih.

Denimo, da bi bili pa zastopniki odlomkov raznih narodnostij, združeni v jednom deželnem zboru, popolnoma pravični drug proti drugemu gledé na narodnost in jezik zastopanih narodnostij, neugodna bi ostala vendar sedanja setava deželnih zborov uže zaradi tega, ker zastopniki, ki sklepajo o interesih narodnosti in jezika odlomkov drugih narodov, vendar ne morejo imeti pravega razuma za potrebe in interese drugih narodov.

Uže vsled nerazuma stvarij bi se zastopniki raznih narodnostij križali sosebno v specialnih zadevah.

Ali tudi če mislimo najugodnejše, in denimo, da bi prešinjala brezizjemna pravičnost in popolno razumljenje interesov drugih narodnostij pojedine in vse zastopnike današnjih deželnih zborov, njih blagohotni pravični sklepi bi se gledé na narodnost in jezik zastopanih narodnih odlomkov vendar križali s sklepi drugih deželnih zborov o odlomkih jedne in iste narodnosti.

Tu bi sklepali, n. pr. gledé na osnovne šole o primernosti takih in takih čitank, tam pa drugih; tu o pospeševanju takih kulturnih svojstev, tam pa drugih: jednotnega duha v sklepih, oziroma potrjenih deželnih zakonih gledé na jedno in isto narodnost bi ne bilo.

Vsled take nejednakosti določeb ali zakonov v raznih deželah za jedno in isto narodnost se tudi jeden in isti narod v svojih odlomkih ne more enakomerno, še manj pa v jednotnem, narodnosti odgovarjajočem duhu razvijati. Potrebe o jednotnosti duha pri razvijanju kake narodnosti niso slovanski zastopniki doslej dovolj poudarjali; nasprotno, prezirali so to popolnoma, in vendar odločuje ta potreba obstanek in zaresni razvoj naroda in jezika. Za to jedoto pa ne morejo po sedanjí sestavi skrbeti deželni zbori, tudi ko bi bila jedna narodnost nasproti drugi, kakor smo postavili tu, popolnoma pravična.

IV. Skušnje dosedanje učé, da odločujejo po sedanjih deželnih zborih večine jedne in iste narodnosti v nepravičnem smislu proti manjšinam odlomkov drugih narodnostij. Slabi zgledi zavajajo, in tako so se porodile gospodovalne stranke jedne narodnosti, katere oblastno sklepajo na škodo narodnosti in jezika negospodovalnih ali manjšinskih strank. Gospodovalne stranke določujejo samooblastno Abecednike, čitanke in poučevanje v različnih jezikih po šolah drugih narodnostij, katere so v dotičnih deželah v dejstvenih manjšinah ali vsled neugodnega volilnega reda v manjšinah samo zastopane, dejstveno pa v večinah naseljenja. Ali ni to abnormalno in narobe svet, da določujejo jezike in učna sredstva za te jezike, n. pr. italijanske gospodovalne stranke Hrvatoma in Slovencem, jednake nemške stranke zopet Slovencem, potem Čehoslovanom, Poljakom, in zopet poljska gospodovalna stranka Malorusom? Kje je možno pri takih razmerah doseči primernih uslovij in sredstev za narodno razvijanje v obče, ali celó za jednotno razvijanje narodnosti in jezika vsake negospodovalne narodnosti posebe? Centralne vlade, katerim je skrbeti pred vsem za enakomerno razvijanje pojedinih in vseh narodov, morale bi same sprevideti, da jim sklepi sedanjih deželnih zborov za pomešane narodnosti križajo njih zadače, ko pojedini odlomki jedne in iste narodnosti vsled tujčenja osnovnih šol morajo zaostajati in

dejanski zaostajajo za narodnostimi, katere se razvijajo brez takih zaprek, prihajajočih od deželnih avtonomij.

V. Gledé na to, da deželne avtonomije ne po razumu, ne, specijalno v sedanjí dobi, po pravičnosti, niso sposobne določevati o narodnosti in jeziku drugih narodnih odlomkov, ki so zastopani naravno ali umetno po manjšinah, sledi neizogibna potreba v interesu države, ki potrebuje na vse strani jednako razvitih, krepkih narodov, kakor v interesu narodov samih, da dobi vsak narod v vseh svojih skupnih odlomkih svoj juristiški organ, z drugimi besedami, da se izvrši še neizvršeni narodnostni in jezikovni člen v smislu nacijsionalne avtonomije. Taki juristiški organi so sposobni izpolnjevati zadače takih nacijsionalnih pokrajinskih zastopov, kakor smo jih imeli zgorej v mislih. In če se vstvarijo jedino kot zastopi narodnosti in jezika vsakega naroda posebe, ustrezali bodo popolnoma tej zadači, odstranijo dosedanja narodna nasprotstva med narodi, in ti se bodo razvijali v jednotnem duhu in enakomerno, ne pa tako, da zaostanejo pojedini odlomki po 50 let ali po več rodov za odlomki drugih narodnostij jedne in iste narodnosti, kakor je to zapaziti med slovanskim naseljenjem v Istri, na Koroškem, med Malorusi v Galiciji, v Sileziji itd.

Jednotno organizacijo pojedinih narodov v smislu nacijsionalne avtonomije zahteva pa tudi pozitivno sedaj veljavna ustava, in ustava se vendar ni podelila, da bi se ne izvrševala, ali kakor da bi ne bila v državnem interesu. Vsled iste ustave pa tudi narodi ne potrebujejo, da bi jim pojedine gospodovalne večine raznih deželnih zborov, tu pa tam vstvarjene na podstavi dejstvom nikakor ne odgovarjajočih volilnih redov, narekovaše Abecednike, čitanke, jezike in kvalifikacijo učiteljskih sil, in da bi iste večine vzgajale ravno v teh silah še posebno vrsto renegatov, z zadačo, tujčiti mladino teh narodov.

VI. Reorganizacija v smislu nacijsionalne avtonomije bi imela v posledicah, da se izbacnejo narodna vprašanja iz deželnih zborov. Ako bi ostali ti poleg nacijsionalnoavtonomnih juristiških organov, omejili bi se na pristojnost vsega drugega, kar ne spada v interese narodnosti in jezika. V resnici bi ostajala deželnim zastopom bolj gospodarska vprašanja, in na to je delovati užé sedaj, da se po deželnih zborih kar možno zatrejo razpravljanja in še bolj reševanja vprašanj o narodnosti in jeziku v obče, in da se vstvarijo zato nacijsionalni juristiški organi.

Kar se dostaje gmotnih potreb za upravo v smislu narodnih avtonomij, utegnejo najpravičnejše one same skrbeti zato, in se more pristojnost deželnih zborov omejiti tudi na to stran.

VII. Vstvarjenje juristiških organov v smislu nacijsionalne avtonomije spada v državni zbor, ker se dostaje

vseh narodov enakomerno. Izvršba nacijske avtonomije ne pomenja drugega, kakor jedino primerna in tudi logično neizogibno potrebna izvršba narodne enakopravnosti.

Narodno enakopravnost v smislu nacijske avtonomije ima izvršiti s posebnim izvršnim zakonom jednkokrat za vselej državni zbor. S tem odpade potem stremjenje za razširjenjem deželne avtonomije gledé na pomnoženje pristojnosti v narodnih zadevah ali v vprašanjih, dostojajočih se narodnosti in jezika katerega si bodi naroda.

VIII. Vstvarjenje jednake nacijske avtonomije za vse narode ne ponižuje, ne slabi in ne izključuje razširjenja deželnih avtonomij v vseh drugih pogledih, in narodi se po tem vstvarjenju laže razumejo za razširjenje deželnih avtonomij potem, ko se jim ne bode bati več, da stremé gospodovalne stranke za razširjenjem deželne samouprave sosebno tudi zaradi tega, da bi še bolj tujčile tuje narodnosti. Razširjenje deželnih avtonomij se bode potem laže vršilo tudi v smislu izvršbe raznih zgodovinskih državnih prav, ker ne bodo nasprotovale manjšine tej izvršbi toliko, kakor sedaj. Nacijska avtonomija obseza samo interese narodnosti in jezika vsakega naroda posebe. Ona zmanjša antagonizem tudi v gmočnih interesih, kjer ni opravičen, in se sedaj vstvarja in vzdržuje jedino vsled nacijskega antagonizma.

IX. Izvršbi nacijske avtonomije ne morejo nasprotovati ne zunanji vplivi, ne odločilni faktorji na znotraj, ker se jim je držati ustave in njenega pravega tolmačenja.

Ako bi torej po izvršbi nacijske avtonomije celó narodnosti, katere sedaj nasprotujejo historičkim pravom, ogrevale se ali vsaj laže pridobile za ta prava, je vsekakor racionalno, da se poprimejo ne-

gospodovalni narodi najprej borbe, skupne borbe za nacijsko avtonomijo in potem šele borbe za izvršbo historičskih prav.

Sedanje poudarjanje historičskih prav je bolj načelnega, nego aktualnega pomena. To poudarjanje ni samo primerno, ampak, gledé na vedenje in poniževalno pometanje s temi pravi od strani gospodovalnih strank, celó potrebno; pri tem pa ni pozabljati, da sedanje skupno položenje v naši državi zahteva za aktualno politiko najprej izvršbo narodne enakopravnosti, torej nacijske avtonomije.

Racionalnost na tem mestu že večkrat poudarjene taktike razvidna je tudi iz tega, da bi celó po izvršenih historičskih pravih morali najprej izvršiti narodno enakopravnost. Kajti izvršila bi se historičska prava Slovanom jedino pod vslovji, da se izvrši narodna enakopravnost, in ko bi se zanemarila ta stran, razjedali bi isto historičsko pravo z nova odlomki negospodovalnih narodnostij, kakor je to na velikem očitno v dualistiški obliki na Ogerskem, nekoliko tudi na Hrvatskem.

X. Slovan noče gospodovati v smislu podjarmljenja in tujčenja; to mora biti naš aksiom, kakor je naš postulat nasproti drugim narodnostim. A ta načela nam je pokazati tudi v stremljenjih za zunanjimi oblikami, s katerimi hočemo dobiti poroštvo za narodni obstoj in razvoj.

Takih poroštev pa ni iskati s stremljenjem za razširjenjem sedanjih deželnih avtonomij, katere bi služile slovanskim narodom le v pogubo, ne pa v rešitev. Deželne avtonomije je omejiti s tem, da se jim odtegne vsakatera pristojnost gledé na narodnost in jezik; toliko bolj pa je stremiti za izvršbo narodne enakopravnosti s pomočjo nacijske avtonomije, in šele po izvršbi te avtonomije ravno z njeno pomočjo za izvršbo historičskih državnih prav.

O k r i t i k i d r . M a h n i č a .

IV.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

d) Gledé na bogosluženje, specialno liturgijo ali mašo.

γ) Liturgija rimske cerkve.

(Dalje.)

Ako ne gledamo na nekatere podrobnosti, katerih običajno niso določevali v prvih stoletjih, in ako ne gledamo tudi na nekatere izraze, sosebno na poudarjanje dvojih narav v Kristu, katero se je obračalo proti monofizitom in kaže na nastanek po najmanj v sredi V. stoletja, obseza takó

imenovana Liturgia Jacobi Konstantinopolitansko veroizpovedanje, o katerem se dá dokazati, da je je vložil v liturgijo Antijohijski patrijarh Fullonius koncem V. stoletja, potem pa Konstantinopolitanski patrijarh Timotheus leta 510¹⁾; v liturgije drugih cerkev, specialno tudi rimske, so pa to veroizpovedanje uvedli še le mnogo pozneje, zato se kaže tudi v sakramentarju Gregorja Velikega pač kot sestavina obreda pri krstu, ne pa kot sestavina liturgije²⁾. Vrhu tega so v tej liturgiji še molitve, katere so nastale ter se vpletle v

liturgijo v razmerno pozni dobi. Takó zlasti po Konstantinopolitanskem patrijarhu Proklu (438—439) uvedeni „Αγίος ὁ Θεός“¹⁾; za cesarja Justinijana po Konst. patrijarhu leta 535 uvedeni „Jedinorojeni Sin in Beseda Božja“²⁾; za cesarja Justinijana Mlajšega, specialno leta 573 po Konst. patrijarhu Sholastiku vpleteni herubinski slavospevi³⁾ in oba Materi Božji posvečena slavospeva, ki sta nastala še le iz analognih slavospevov Efrajma Sirskega († 380)⁴⁾, in katera sestavljena takó, kakor ju kaže Liturgia Jacobi, zlasti prvi slavospev, je uvedel sveti Kosma Majski (Maium) v VIII. stoletju, in sicer le nekoliko v liturgijo, ker sta se po začetnih besedah popolnila celó še le leta 980, torej v X. stoletju.⁵⁾

XVII. stoletju pripadajoči učenj Leo Allatius (z rimsko cerkvijo zedinjen Grk in knjižničar Vatikanski) je skušal sicer v lastnem obširnem delu dokazati, da grška liturgija Jakobova bi bila v resnici ista, katero je uvedel in sporočil apostol in prvi Jeruzalemski škof Jakob; po skrbni preiskavi pa je bil prisiljen pripoznati, da pod tem imenom nam ohranjena liturgija, dasi obsežajoč podstavo apostolskega izvirnika, kaže vendar na raznih mestih vklade in spremembe, in da v pogledu na nje ni lahko, določiti s popolno zanesljivostjo, kaj prihaja od Jakoba samega⁶⁾. S tem potrjuje posredno to, kar smo navedli zgoraj mi o razvitju grške liturgije Jakobove do razmerno pozne dobe. To, kar smo navedli gledé na ohranjeno nam grško liturgijo Jakobovo, in kar priznava celó Leo Allatius, prilega se pa tudi na Liturgia Jacobi, katero so preložili na sirski jezik še pred nastopom monofizitskega krivoverstva, in katero nam sporoča Renaudot po najdavnejših prepisih⁷⁾; kajti ista obseza Konstantinopolitansko veroizpovedanje, „Αγίος ὁ Θεός“⁸⁾ potem molitve ne samo za vsakodobnega patrijarha kot očeta očetov in gospoda, ampak za vse verne, zares krščanske vladarje, ki so ustanovili v svetovih cerkve in samostane Božje, sosebno pa za lastne pobožne cesarje in cesarice, vrhu tega tudi še mnogo obrednih predpisov in molitev, odnašajočih se na oblačenje duhovščine, na prižiganje sveč, kakor tudi proskomedijo. Teh predpisov in teh molitev nima niti grški „primaevum exemplar“ (izraz Renaudotov).

Vseh takih vklad in premen, katere svedočijo, da so ostale v V. in VI., dá, celó v poznejših stoletjih, in

¹⁾ Ohranjeni fragmenti iz Hist. eccl. Lectoris Theodori lib. II. cap. 32.

²⁾ Celó v VIII. stoletju ni bilo Konstantinopolitansko veroizpovedanje še nikaka sestavina rimske liturgije. Prim. Koessnig. Liturgische Vorlesungen pag. 339. sg.

³⁾ Natančno se razlaga v delu: Αρχιεπισκοπὴ Φιλαρέτα Черниговскаго Обзоръ пѣснопѣнія греческой церкви. Второе изданіе 1864. Ст. 140, 141.

⁴⁾ Temeljito dokazuje delo Церковная Исторія Инокентія въѣкъ 6.

⁵⁾ Prim. Филарета Обзоръ пѣснопѣнія I. c. pag. 164.

⁶⁾ Opera SS. Patrum. Edit. Caillon et Guilon tom. XLI. Preces ad Deiparam IV—IX.

⁷⁾ Primerjaj Филарета Обзоръ пѣснопѣнія I. c. pag. 296.

katere kažejo liturgije ne samo Markove, ampak tudi Jakobove celó v svojih znanih najstarejših prepisih, je popolnoma prosta jedino ona apostolska liturgija, katero so nam ohranile Constitutiones Apostolorum, in katera, kakor smo uže omenili, navaja se ondisto kot liturgija, katero so postavili apostolski prvak Peter in drugi apostoli in sveti rimski škof Klement I. To se razlaga naravno uže iz okolnosti, da obsežajo to liturgijo Constitutiones Apostolorum, in govori zato tudi njena skupna vsebina, kakor hočemo to поблиže razložiti v naslednjem.

V grškem jeziku nam ohranjene Constitutiones (Διαταχαί ali Διατάξεις) svetih in prečastitljivih apostolov, sporočene po Klementu, škofu in meščanu Rimskem⁹⁾, sestajajo iz osmero knjig, in se v 85. kanonu apostolov uvrščujejo med častitljive in svete knjige (βιβλία σεβάσματα καὶ ἀγία), s pristavkom, naj bi se ne sporočale vsem, ker govoré tudi o skrivnostih (misterijih). Da „Constitutiones“ niso sporočili pismeno neposredno apostoli, kaže se uže iz tega, da se postavljajo kakor take, ki jih je razglasil in sporočil papež Klement, in to izraža tudi navedeni 85. kanon apostolov, ko med knjigami, katere je poštovati kot častitljive in svete, spravlja osmero knjig Constitutiones v zvezo s Klementom, kateri jih je sporočil škofom¹⁰⁾. Ako pa se kljubu temu Constitutiones pripisujejo apostolom, dá se to naravno razlagati iz te okolnosti, da preprosti sestavljavec ali zbiralec dela, kateri prezira razvoj ritualnih institucij, je pošteval v svoj čas običajno skupno cerkveno disciplino kot tako, ki jo je zasnoval sveti Klement, temu pa kot apostolskemu očetu (Pater apostolicus), ki je bil z apostoli v tesni zvezi in je imel mnogotero priliko, občeovati ustmeno z istimi apostoli, je mogel pripisovati jedino to, kar so zankazali apostoli.

Vsekakor se je pri najznamenitějšíh kanonistih naše dobe utrdilo mnenje in se všteva tudi v učne, po naših vseučiliščih rabljene knjige cerkvenega prava, da pod starim imenom Διαταχαί ali kar je jednakega pomena, Διαχρή τῶν ἀποστόλων (Doctrina Apostolorum znanih in o ustavi in disciplini cerkve govorečih šest prvih knjig Constitutiones je bilo jako razprostranjeno uže v III. stoletju in v velikem spoštovanju¹¹⁾. Διαχρή prišteva v resnici uže Evzebij Cezarejski poleg Acta Pauli, tako imenovanega Pastorja in

Celó iz besed svetega pisma (Luc. I: 28 in 42 sestavljeno angelsko češčenje se je razprostranilo še le od ekumenskega koncila Efeškega (431), in so očetje koncilski pridejali angelskemu češčenju besedo „Božja porodnica“ (Mati Božja). Buron. Annal. ad ann. 432 Nr. CXXIX.

⁹⁾ L. Allat De liturg. S. Jacobi Symmict. Opusc. Graec. et Lat. Edit. Nilius 1653. pag. 176 sq.

¹⁰⁾ Renaudot Liturg. Orient: Collectio tom. II. Dissert de syriac. Melch. et Jacob. liturg.

Novejšo obsežno sirsko liturgijo Jakobovo, kakor menimo, nam je prezirati, kakor tudi tako imenovano kratko sirsko liturgijo jednakega imena, katero je Gregor Katholikos sestavil še le leta 1591., kakor svedoči o tem naslov njenega prepisa, ki se hrani v Kolbertinski knjižnici.

pod imenom Barnabe znanega lista apokrifnim knjigam¹³). Tudi sveti Atanazij¹⁴) navaja gledé na knjige, o nastanku katerih se prepirajo (*Διδάχῃ, καλομένη τῶν ἀποστόλων Κλημέντια*), tako imenovani nauk apostolov Clementina (*ἀντιεγγράμματα*), in pripominja, da so jih, jednako drugim, očetje določili za katehumene, ki se pripravljajo h krstu (*τετοπομένα*), in da se nahajajo tudi v posnetkih, kateri obsežajo, kar je koristnišega, ter da so se tudi že preložili¹⁵). Gorenje mnenje kanonistov je torej opravičeno, da, mogli bi nastanek prvih šestih knjig Constitutiones, ne da bi se motili, preložiti ne samo v III., ampak pač celó v II. stoletje.

Gledé na dve poslednji, tudi pod imenom „*τάξεις πρὸς μυστικῆς λειτουργίας*“ (Constitutiones de mystico ministerio) znani knjigi Constitutiones, jedna katerih (sedma) obseza moralne in nekoliko liturgiških predpisov, druga (osma) pa po svetem mučeniku Hipolitu sporočeno vrsto apostolskih naredeb o ordinaciji (posvečevanju), kakor tudi o svetih opravilih škofov, in nekoliko predmetov discipline, je pa mnenje znamenitih kanonistov to, da so to od *Διαταγμάτων ἀποστόλων* ločeno delo sestavili v prvi četrti IV. stoletja in je tekom istega stoletja prideli poprej imenovanim šestim knjigam, in da je še le potem celota, torej vseh osem knjig skupej, dobila ime „*ἐπιστολὴ καθολικῇ*“. To mnenje, kolikor se odnaša na ločenje šestih prvih in poslednjih dveh knjig Constitutiones Apostolorum, ima pač to zase, da je v obeh poslednjih tudi kot Constitutiones de mystico ministerio znanih knjigah opaziti le majhno zunanjo zvezo s prvimi šestimi knjigami; vrhu tega se ne kaže, kakor poslednjih šest, ako namreč ne gledamo na apostole, v zvezi samo z imenom papeža Klementa I. (91—100), ampak tudi z imenom mučenika Hipolita. Hipolita smo spoznali zgorej kot papeža (219—235), katerega je izvolila sicer le manjšina Rimljanov strožega pravca ali napravljena, katerega so pa vendar jako spoštovali v obče, sosešno v Rimu¹⁶). No gledé na čas nastanka obeh poslednjih knjig Constitutiones ne moremo pritrjevati mnenju kanonistov.

Uže vedno močnejši vpliv svetega Hipolita, sosešno na ti dve poslednji knjigi Constitutiones Apostolorum¹⁷), kaže

¹³) Besede „škof in meščan Rimski“ poštevali tu pa tam kot poznejši dodatek.

¹⁴) Da jih je sporočil Klement, poudarja tudi kanon 2 Trulanskega koncila.

¹⁵) Pač skušajo sosešno v novejši čas spraviti v veljavo mnenje, da Constitutiones Apostolorum bi bile močno razširjene in spoštovane samo na Vstoku, na Zapadu pa jedva ali le malo poznane. No to mnenje kaže se popolnoma brez vsake opore v pogledu na ravno v najstarejši dobi dokazano živahno ustno in pismeno medsebojno občevarje nerazdeljenemu rimskemu cesarstvu pripadajočega duhovenstva Vstoka in Zapada med seboj, kakor tudi v pogledu na pogostna prognanstva zapadnih škofov na Vstok, katera so pospeševala to občevarje; nadalje v pogledu na pogostna potovanja zapadnikov v svoje izobraževanje ali v svoji lastnosti romarjev na Vstok. Popolnoma brez opore kaže se to mnenje, ko se ne dá spodbijati zlasti dejstvo, da so na Zapadu, sosešno v Rimu vedno pozorno opazovali cerkveno življenje Vstoka, torej so čitali in dobro

na prvo četrt III., ne pa na IV. stoletje, in se zлага tudi njijna vsebina z razmerami one dobe, v katero spada delovanje Hipolitovo.

Ako namreč izpahnemo ali odstranimo iz VII. knjige v 2. kanonu Trulanskega koncila kot poznejše vklade za-znamenovanih nekoliko anomejskih (staroarijanskih) izrazov, obseza ista knjiga prav za prav jedino opis ali perifrazo poslednjih poglavij prvi polovini II. stoletja pripadajoče in običajno svetemu Barnabi pripisovane, „*ἐπιστολὴ καθολικῇ*“¹⁸) o dvojih poteh moralnega življenja, kakor tudi zbirko molitev, z večine sestavljenih iz mest svetega pisma, med katerimi so brez vidne sestave ali zveze vložena tudi še imena škofov, katere so posvetili apostoli. Vsebina te knjige ne obseza torej čisto ničesar, kar bi se ne moglo do cela preložiti v dobo delovanja Hipolitovega in celó Honerskega škofa Ireneja, torej v začetku III. in celó II. stoletja, zlasti ko je ta vsebina v celoti jako sorodna vsebini prvega dela „Constitutiones per Clementem et ecclesiastici Apostolorum canones“¹⁹), te pa poštevali kanonisti običajno kot take, ki bi bili sestavljeni začetkom III. stoletja.

Isto visoko starost kaže tudi vsebina VIII. knjige Constitutiones Apostolorum; kajti v isti knjigi nahajamo najprej primerjanje daru, delati čudeže, z darom, pametno prisvajati si pravo nepopačeno vero; potem pa sledi glavni predmet, namreč navajajo se določbe ali predpisi, ki se odnašajo na podeljevanje posvečenj škofom, svečenikom in dijakonom, kakor tudi predpisi, odnašajoči se na liturgijo, ki je v zvezi s temi posvečevanji²⁰), in se te določbe navajajo na način, ki spominja na prva stoletja krščanskega štetja. Celó v manj važnih posamičnostih se izraža davnost ali visoka starost te knjige; kajti tu pa tam pojavljajoče se mnenje, da bi v tej knjigi navedene molitve, ki se imajo rabiti pri posvečevanju lektorjev, oziroma poddijakonov, kazale na poznejšo dobo, je brez vsake podlage. Lektorjev se spominja uže II. in III. stoletju pripadajoči Tertulijen († 220) kot uže udomačene cerkvene institucije, in to nam pravi celó papež Kornelij (251—252) o poddijakonih²¹), ki so torej utegnili biti uže v II. stoletju. Ako se pa imenujejo tu de-

porabljali vse, na to življenje odnašajoče se duhovne proizvode v grškem izvirniku, pozneje pogostoma tudi v latinskem prevodu. Jedva se dá misliti, da bi bile od tega pravila delale izjemo Constitutiones Apostolorum, katere, kakor razložimo spodej, so rabili v poučevanje katehumenov in so jih v ta namen prelagali celó v druge jezike, in so ohranjene tudi v posnetkih. Mi smo temveč tega mnenja, da Constitutiones Apostolorum so se v svoji prvotni sestavi priobčile v Rimu in se ondi tudi pomnožile ali razširile, kar si pridržujemo pobleže razložiti spodej.

¹⁸) Euseb. Hist. eccl. lib. III. cap. 25.

¹⁹) S. Athan. Opp. Edit. Paris, pag. 39, 40.

²⁰) Take posnetke „Triginta capita seu Excerpta Capitula ex apostolicis constitutionibus“ sporoča kardinal Pitra v svojem delu *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta. Romae 1864, p. 96-100.* Takisto nam sporoča Bickel *Geschichte des Kirchenrechtes* (tom. I. pag. 178—180) v arabščini nam ohranjenih 36 apostolskih naredeb, katere je ravno takó poštevali kot posnetke iz Constitutiones Apo-

vice, vdove, asceti in eksorcisti, ne pa redovniki: imamo v tem nadaljnji dokaz za visoko starost tudi VIII. knjige *Constitutiones Apostolorum*. Med manj važnimi posamičnostimi je pač nekoliko vklad, katere imajo značaj IV. stoletja. V to kategorijo spadajo seštevane praznikov, v katere naj bodo sužnji prosti dela; izražena nada v bližajočo se dobo, ko ne bode več nevernikov, in nekoliko obrednih podrobnosti, med katerimi je vredno poudarjati to, da naj se razglašenje (epifanija) praznuje ločeno od praznika rojstva Kristovega (Božič.) Vidi se jasno, da vse te postranske podrobnosti so vložili pozneje, in take vklade celó veče važnosti so tudi v prvih šestih knjigah, seštevno v V. in VI. Takó se razpravlja na primer v 20. poglavju V. knjige, da je Gospod razrušil toparhije, utrdil pa monarhijo Rimljanov. Takó se razpravlja v 25. poglavju VI. knjige, da Rimljani, sprejevši vero Kristovo in popustivši malikovavstvo, zaščičajo pravične, ne dovoljujejo pa Hebrejem izvrševanja njih pravic.

Ako torej kljub temu postavljajo kanonisti nastanek prvih šestih knjig v tretje stoletje z ozirom na njih drugačno vsebino, imajočo znake II. in III. stoletja: dostojno bi bilo, da bi veljali isti oziri, ko presojujejo starost obeh poslednjih knjig *Constitutiones Apostolorum*, zlasti ko se prve dopolnjujejo po poslednjih dveh, in ko kažeti obe knjigi, kljub svoji šibki zunanji zvezi, notranjo zvezo. Gledé na notranjo zvezo nam je potreba kazati samo njiji popolno soglasje gledé na praznike in poste, kakor tudi gledé na liturgijo, h kateri se še povrnemo.

Ne brez vzrokov se spravljajo *Constitutiones Apostolorum* v zvezo z imenom svetega Klementa, delovanje katerega se razteza do prvega leta II. stoletja, in svetega Hipolita, pripadajočega začetku III. stoletja; kajti njih vsebina, in vse okoliščine kažejo nató, da njih nastanek v prvotni sestavi pripada II., njih notranje pomnoženje pa III. stoletju *stolorum*. Še celó pri Abesincih je jedin posnetek iz *Constitutiones Apostolorum* (Dob. Ludolfi Commentar. ad Hist. Aethiop. 1691.

¹⁶⁾ Zgoraj smo omenili tudi mramornasti spomenik, ki so ga Hipolitu postavili hvaležni Rimljani, in ki se je ohranil do današnjega dne: zajedno smo s pomočjo dela S. Hippolyti *episcopi et martyris opera curante Fabricio Hamburgae* 1716 pag. IX. navedli svedočbo iz Leont. Byz. *πράξις*: pag. 430, po kateri sta se med svetimi očeti do Konstantina Velikega Clemens in Hippolytus imenovala *episcopi Romani*. Nadalje smo po pag. XX navedenega dela poudarjali svedočbo svetega Hieronima v martirologiju „In Graecorum Meneis et menologiis hac die (30. Januarii) Hippolytus celebratur, quem episcopum et papam. Romae appellant“.

¹⁷⁾ Iste je v najnovejši čas sporočil Haneberg kot *Canones S. Hippolyti* (München 1870) po rimskih kodikih v arabskem jeziku ter jim pridal latinski prevod.

¹⁸⁾ Fessler *Patrol.* tom I. pag. 181 sq.

¹⁹⁾ Te sporoča kardinal Pitra l. c. pag. 77. sq.

²⁰⁾ K tej liturgiji se še povrnemo.

²¹⁾ Dotični list papeža Kornelija, ki poleg poddijakonov navaja tudi lektorje, eksorciste in druge vrste, obrača se do Antiohijskega škofa Fabija, in ga sporoča Evzebij (*Hist. eccl. lib. VI, cap. 43*).

in da oboje, namreč nastanek, kakor obogačenje ali notranje pomnoženje, kažeti na Rim, kjer sta delovala Klement in Hipolit. Vse pozneje in neznane vklade, katere smo uže omenili, naj se torej odnašajo na samo ritualno vsebino, ali pa na nekoliko staroarijskih, oziroma monofizitskih izrazov, so z večine utegnili napraviti oni, ki so po našem preverjenju po grškem izvirniku prirejali posnetke ali prevode na sirski, koptiški in druge jezike in pri teh delih pačili tudi tekst izvirnika, da bi s tem počastili krajne svojstvenosti ali jih razprostranili. Nadaljnja naša razpravljanja bodo pomagala mnogotero boljše pojasniti in potrditi to, kar smo navedli tukaj; tukaj hočemo jedino še malo dotakniti se izreka Trulanskega koncila, kakor tudi mnenja sedanjih kanonistov o *Constitutiones Apostolorum* ter izvesti iz obeh naravno sledečo posledico.

Trulanski koncilj v 2. kanonu priznava z jedne strani, da v smislu kanonov apostolov, pripoznanih izrecno kot iztočnik cerkvenega prava, bilo bi seštevno po besedah njih 85. kanona tudi po Klementu sporočenih osmero knjig *Constitutiones Apostolorum* uvrstiti med kanoniške knjige; razglša pa z druge strani, da je to prezrl zaradi tega, ker mišljene *Constitutiones* bi se bile popačile po nekaterih herezijskih vkladah. Sedanji kanonisti uvrščujejo *Constitutiones Apostolorum* med psevdoapostolske zbirke ali, kakor se izražajo značilno, onim v tretjem do petega stoletja nastalim cerkvenopravnim spisom²²⁾, kateri, dasi nepravilni ali nepristni po svoji obliki, vendar obsejajo po stvari pozneje, s prikladami pomnoženo zapisanje apostolskega sporočila; pri tem pa, kakor smo uže omenili, postavljajo nastanek prvih šestih knjig v III. stoletje, nastanek poslednjih dveh knjig pa v prvo četrt IV. stoletja. Mi imamo torej v *Constitutiones* iz prvih stoletij krščanskega štetja prihajajoče, vse-kakor v prvi četrti IV. stoletja završeno delo, katero po

²²⁾ Med istimi se *Constitutiones Apostolorum* vsled svoje važnosti običajno navajajo celó na prvem mestu.

²³⁾ Po vsem tem imajo *Constitutiones Apostolorum* do današnje dobe nekako avtoriteto ne samo, kakor menijo napačno, v vstojni, ampak tudi v zapadni cerkvi. Mi bi mogli mnogokaj navesti v dokaz, da jih mnogotero morejo jedva ugrešati, vsaj v lastnosti zanesljivega zgodovinskega iztočnika iz prvih stoletij; omejiti pa se hočemo na „*Institutiones liturgiae*“ kanonika Fornicija, ki se nalašč določene v rabo rimskemu semenišču, in tudi iz teh hočemo naglašati na primer samo jedno mesto (pag. 147), katero govori o dnevnih časih ali urah, določenih pobožnosti, in se naposled prav posebno sklicuje tudi na svedočstvo apostolskih konstitucij, navaja njih besede („*Precationes facite mane, tertia, sexta et hora die nona, vespere atque ad galli cantum*“) in sklepa: „*Ex quibus indubium est, publicam orationem, quum statutis horis persolvere tenentur, ab ipsis Apostolis suam traxisse originem et antiquitatem*“.

²⁴⁾ Liturgijo etijopsko, katero nam sporoča Job. Ludolf (*Commentar. ad Hist. Aethiop.* 1691 pag. 323—327) preziramo popolnoma, ker je posneta iz posnetka. *Constitutiones Apostolorum*, in jo je torej poštovati takisto kot posnetek iz liturgije, o kateri govorimo tukaj.

stvari obseza v II. in III. stoletju s prikladami pomnoženi zapis apostolskega sporočila, katero se zaznamuje v 85. apostolskem kanonu kot častitljivo in sveto delo, in katere bi bil tudi Trulanski koncilj uvrstil med kanoniške knjige, ako bi ne bile tega preprečile nekatere heretiške vklade²³⁾ (katere se pa drugače dajo lahko odstraniti).

In to obsežno delo obsega poleg mnogih, na ustavo in disciplino cerkve odnašajočih se določeb zajedno ono apostolsko liturgijo, katera je med vsemi doslej znanimi liturgijami jedina prosta vseh poznejših vklad ter kaže v vseh svojih posamičnostih znake visoke starosti²⁴⁾, vrhu tega kaže samo na enem mestu²⁵⁾ neznamen, samo iz malo besed sestajajoči arijanski pristavek, kakor dokazuje po Danielovem

²³⁾ To mesto je takoj začetkom v blagoslovu, ki ga ima škof podeliti katehumenom neposredno pred njih izgnanjem iz cerkve; začetek tega blagoslova se glasi: „Vsemogočni, nerojeni in nepristopni Bog in Gospod nad vsem“. Z vloženim staroarijan-

Codex liturg. Lipsiae 1853. tom. IV. porabljen Kotelersko izdanje, s katerim se zlagajo tudi v istem letu 1853. takisto v Lipsiji priobčeni grški teksti (pri Ueltzen-u, Constit. Apostol. in pri Bunsen-u Hippolytus und seine Zeit tom. II). Uže v 57. poglavju II. knjige je naveden red liturgije v kratkih potezah, kakor ga v letu smrti svetega papeža Klementa I., rojeni, torej prvi polovini II. stoletja pripadajoči sveti filozof in mučenik Justinus sporoča v svoji prvi apologiji (cap. 65—67). Temu redu odgovarjajoča liturgija v svoji celoti polni poglavja 5—15 VIII. knjige, in ta je, katere smo se spominjali uže zgorej, katero hočemo ogledati tukaj поближе, da opravičimo zgorej rečeno, oziroma, da pojasnimo поближе in utrdimo. —

skim pristavkom pa je dobil isti blagoslov naslednjo sestavo: „Vsemogočni, nerojeni in nepristopni Bog, jodini, pravi Bog in Oče Tvojega Krista, Tvojega edinorojenega Sina, Boga tolažnika in Gospod nad vsem“.

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха

Pred kakimi 15 leti je bilo še malo poljskih naseljencev v notranji Rusiji. Sedaj jih je uže precej. Drže se pa povsodi na strani od ruskega prebivalstva. Vsako leto seli se Poljakov več v notranjo Rusijo. Tudi število poljskih činovnikov množi se tam, kakor trdi „Mosk. Ved.“ št. 14. t. l. ne gledé na naredbo, da obče število činovnikov ne sme presegati 3%. Posebno mnogo pa služi Poljakov pri železnica in med merniki. „Moskovski Vid.“ izražajo željo, da bi se na enem kraju ne nabiralo preveč Poljakov, ker ne ljubijo Rusije.

V „Severnem Vestniku“ (za januarij t. l.) natiskana je nova povest precej glasovitega pisatelja Čehova: Жена. Kritika jej očita, da, kakor druge povesti tega pisatelja, tudi ta nima prave jedinske misli. Pisatelj da posnema zunanost grofa L. Tolstega, a nima njegove notranje sile. Ta „žena“ je gospodarica svojega slabega moža, ki nekako ljubi to bitje bez duše i srca. Misli pa žena in z njo vred tudi ljudje, da je mož ne razumeje. Da napolni nekako pustoto svojega življenja, začne ta žena nabirati za gladne in jim pomaga na tuj račun. To je vse: veliko gotovo ni.

V 1. zvezku „Ruskega vestnika“ t. l. je zanimiva razprava dobro znanega mislilca in kritika N. Strachova: „Историческое знание“. Isti pisatelj napisal je bil med drugimi zanimivimi razpravami uže l. 1872. knjigo: „Миръ какъ цѣлое“.

Tu on jasno dokazuje, da sodobna znanost ne hodi prave poti, da ne napreduje. Isto misel izraža tudi v gore omenjeni razpravi. Rénan pravi v novi svoji razpravi, da se v človeški prirodi vse dela redom vzrokov in posledic. Priznava pa Rénan, da se je motil, ko je prej slavil človeštvo kot središče sveta. Rénan trdi, da v zgodovini ver ni našel božje objave. Strachov oporeka Renanu, trdeč, da vera v objavo celo sedaj tiho raste pri nas, in da se življenje Spasitelja ni nikoli tako pretresalo, kakor ravno v 19. stoletju: „Krasota neizmerno lepega obraza Krista je zmagala, prošla je čez vso temo in vso svetlobo prošlih vekov in do sedaj sije pred nami ter nas greje“. Renan pa misli, da človeštvo izgubi svoje idealistične težnje ali himere, kakor jih zove.

Znanost je nabrala mnogo faktov, ali smisla človeškega življenja, človeške zgodovine ni pojasnila. „Pa saj, pravi Strachov, ta materijalizem v znanosti več tudi storiti ne more“ na tem krivem potu, po katerem so udarile znanosti. Ali vendar pravi celo Rénan, da bitje, katerega mimoletnim pojavom smo mi, je bilo vedno in bode vedno. Gledé na tečaj sodobnega življenja, zaključuje Strachov, da ni daleko čas miru, ko bodo ljudje mirno živeli ravno za to, ker bodo brez viših idej, ravnodušni k veri, k domoljubju v obče k vsem idejam, ki so nekaj vznemirjale ljudi. Nadejamo se, da se Strachov tu moti, da ne nastopi ta duševna smrt pri živem telesu.

Rusko leposlovje v ožem smislu je le redko zajemalo snovi iz onih divnih časov prvega kristijanstva, ko je živa vera oduševljala ljudi, krepila in bodrila jih v življenju in tudi v mučeniški smrti. Puškin je sicer mislil z navdušenjem zajemati iz življenja svetnikov, ali prehitela ga je smrt. Za njim so šli le: A. Tolstoj, ki je napisal „Joanna Damaskina“, nekoliko del malo znanega Almazova moramo simo prišteti, globok je tudi „Севастіанъ Мученикъ“ od K. R.—a, in neke stvari slavnega pesnika A. Majkova.

Gospa Evgenija Tur pisala je povesti o prvih kristijanih „Катакомбы“ i „Послѣдніе дни Помпеи“, kjer je snov vzeta iz angleškega, pa samostalno-umetniški predelana. V tretji povesti: „Мученики Коллизея“ je bolj izvirna. Prva povest je predelka znanega Wisemanovega dela: „Fabiola“. Te tri knjige E. Tur čitajo jako radi. C.

Privolžski listi poročajo, da prihodnje leto vlada uvede v gubernijah samarski i saratovski, a more biti tudi v nekaterih drugih, общественныя запашки — občinske poseve. Te poseve bodo vodili zemski načelniki, najnovejša merodavna administrativna jedinica med kmečkim ljudom. Zemljo bo dajala vlada, ali svojo ali pa jo bo najemala od velikih posestnikov. Dohodki od teh posevov pojdejo: jedna tretjina — vladi za zemljo, druga — na občinske potrebnosti v запасныя магазины — žitne zaloge, tretja

pa — samim kmetom za njih trud. Zemstvo pa bo takim kmečkim zadrugam prirejalo i posojevalo zemljedelna orodja, kakoršna se rabijo pri bolj popolni kulturi, nego je ona, katero zna ruski zemljak. Ti občinski posevi obnesli so se v nekaterih zapadnih gubernijah, kakor na pr. v Črnigovski, jako dobro; isti uspeh dadó tudi na Volgi, če jih bode vodila vladna roka, i če jim bode pomagalo zemstvo; sami kmetje pa nič ne storé, to je dokazano uže 77krat, torej meni pač ni treba šele spričevati: bolj jasno nikdo ne more dokazati, nego je dokazala grenka, pregrenka poskušnja . . .

Iz Baku izvozila je lanskega leta, 1891. zakavkaška železnica 100.252 nalivnih vagonov nafte ali kamenega olja 61.000.000 pudov. Sama železnica porabila ga je 6.000.000 pudov: v zasebnih nalivnih vagonih prevozili so te tvarine 43.000.000 pudov, kar daje 70%, vsega prevoza. Statistika kaže, da so tega velikega dara božjega za ruske državo prevažali: 1890. l. 94.677 vagonov, 1889. l. 81.292 vagonov, 1888. l. 62.830 vag., 1887. l. pa 27.337 vagonov. Kakor vidite iz teh števil, pridobitev kamenovca se je za poslednjih 5 let skoro ustrojila. Da, ko bi ta velikanski promet bil delo ruskih rok! Kako bilo bi to radostno! Ali žalibog, da je najbolj mero-davni faktor tudi tukaj, kakor v trgovini sploh, Nemec i Žid. Ali pa v jedni podobi — nemški Žid. Ti ljudje, če je res, da so tudi ljudje, barantajo en gros, ruski trgovci pa le drobtinice pobirajo; da! i drobtinice jim je pridržala in ohranila le vlada, dobra vladna

pomoč, bez koje bi jih bili razni Rothschildi i Gebrüder Nobel uže davno odrli tako, da bi jim nikoli ne rastle kosmatine . . .

Ker govorimo o Baku, ni nam pozabiti i tretjega inorodnega življa — Armencev. Ta narod je svojega zakala, svojega jekla, kar mu pa prav malo preti, da bi ne igral uloge tretjega odrtnika — armenskega Žida! V to svrhu se jedini i z Nemcem i Židom proti Rusu, za kar jih tukaj ne sovražijo manj, nego same Žide, naj bi bili ti kakoršne narodnosti koli. Armenec je trudoljuben, ali še bolj je kovaren i goljufiv, tako da je všel (prišel) celó v pogovorko (prislovico): Армянская плути. Vsa ta svojstva se prav lepo vjemajo z nenavadno žejo bistrega (naglega) bogatstva. K vsem tem lastnostim pribavite še vzhodno gorečnost, i tedaj se ne boste čudili, da se v tej obljubljeni deželi vrše take reči, kakoršne so možne le pri takem stolpotvorenju, kakoršno kipi v Baku. Rusi, Čerkesi, Lezgini, Osetini, Armenci i Židi vsega sveta . . . ali to ni babilonska zmešnjava? I ves ta ljud bogati, da je grdo, dobro jé, pa še bolje pije, plameno ljubi, se po svojem zabava i lišpa i jeden drugega požira po vseh pravilih borbe za obstanek . . . Vsaj do-pisnik „Nov. Vr.“ priobčil je iz carstva kamenega olja takole sliko: O d 25. d o 29. d e c e m b r a min. leta bilo je tukaj 10, recite d e s e t u b i j s t e v!!! Figo pokažeš, a za njo dobiš nož v rebra. Nemško-židovska kultura na vstoku Dà, lieb' Vaterland, magst ruhig sein! . . .

Božidar Tvorcov.

Iz poezij Simona Gregorčiča.

O NEVINTI.

Zanesi nam, zanesi Bog,
Otmi nas rev, otmi nadlog!
Grozí sovražnica srdita,
V oblakov sivih plašč zavita;
Beseda njena — grom rohneč,
In nje pogled je — blisk goreč.
Besede grom in blisk očesa
Nebesa in zemljo pretresa.
Pod plaščem nosi bič prikrit,
Oj bič iz zrn ledenih zvit!
Gorje, če jezna ga zavzdigne
Če njim po polji plodnem švigne,
Gorje!
Glej, tam na polji setev mlada,
Živilo naše, naša nada,
Pod težoj skleneno drevo,
Glej, nežni cvet na mladem vrti,
Ognjeni sok na vinskej trti
Plaho ozira se v nebo,
In vse se vije, vse trepeče,
Boji vse šibe se grozeče,
Zanesi nam, zanesi Bog.
Otmi nas rev, otmi nadlog!
Oh, saj te kličemo očeta,
Čuj prošnjo siromaka kmeta,
Vsprejmi naš jok in vzdih in stok,

O НЕВИХТЪ.

Занеси нам, занеси Бог,
Отми нас рѣв, отми надлог!
Грозí совражница срдита,
В облаков сивых плащ завита;
Бесѣда нѣвна. — гrom рохнач,
Ии нѣя погляд нѣ — блиск горяч.
Бесѣде гrom ии блиск очеса
Небеса ии землж претреса.
Под плащем носи бич прикрит,
Ой бич из зри ледѣных звит!
Горѣ, че язна га завдигне,
Че нѣим по полѣи плоднем швигне,
Горѣ!
Глай, там на полѣи сѣтев млада,
Живило наше, наша нада,
Под тажой склонено дръво,
Глай, нѣжний цвѣт на младеи вртѣ,
Огненный сок на винскеи тртѣ
Плахо озира се в небо,
Ии все сѣ вѣе, все трепече,
Бои все шибѣ сѣ грозаче.
Занеси нам, занеси Бог,
Отми нас рѣв, отми надлог!
Ох, сай та кличемо очета,
Чуй прошнѣи сиромака кмета,
Вспрейми наш ѣок ии възды ии сток,

ПОДЪ ГРОЗОЙ.

Прости, Творецъ, своих дѣтей,
Десницей мощною своею
Насъ охрани отъ злои напасти! . . .
Идетъ бѣда — идетъ гроза . . .
Огонь въ ея зловѣщей пасти
И слобой свѣтятся глаза;
Въ ея оловахъ — раскаты грома;
Предъ ней смущенный мѣръ дрожитъ, —
Она-же, мщеніемъ влекома,
Въ плащѣ сокрытый бичъ хранить.
И бичъ тотъ — градъ да буря злая . . .
Погибнѣтъ нива золотая,
О горе! . . .
Гляди, стойтъ посѣвъ густой, —
Надежды наши и отрада.
А тамъ — цвѣты, утѣха сада.
И плодъ румяный наливной;
Тамъ — украшенѣ вертограда,
Съ кистями пышными лоза
Трепещетъ, бури ожидая . . .
Идетъ бѣда — идетъ гроза,
Гремя и молніей играя.
Прости-же насъ, прости, Творецъ!
Мы — дѣти, Ты-же нашъ Отецъ!
Внемли мольбамъ души несчастной.
Не разрушай людскихъ трудовъ,

Ne vniči žuljev pridnih rok!
 Ti migni — blisku žar se vpihne,
 Le prst zavzdigni — grom potihne,
 Le veli — bič se razdrobi,
 Le želi — led se raztopi,
 In roka, ki je prej grozila,
 Bo blagoslov na nas rosila.
 Zanesi nam, zanesi, Bog!
 Otmi nas rev, otmi nadlog!

Zastonj!

Nebo mu prošnje te ne čuje;
 Vihar strašan
 Čez drn in strn grm prihruje
 Ledeno zrnje v setve vsuje
 Oblak teman —
 Končan je cvet in sad obran —
 Gorje!
 Ozre se kmet na strte nade,
 Ozre na sinke, hčerke mlade,
 In divja bol, skrbi strašne
 Očetu v srcu zabesne, —
 Gorje ti vbogi kmet gorje!

Ponatis iz izvirnika.

Не вничи жульев придных рж!
 Ты мигни — блиску жар са впихне,
 Ле прст завздигни — гром потихне,
 Ле вели — биц са раздоби,
 Ле жели — лед са разтопи,
 Ин ржа, кий е прѣй грозила.
 Бж благослов на нас росила
 Занеси нам, занеси, Бог,
 Отми нас рѣв, отми надлог!

Застонь!

Небо му прошня та не чую;
 Вихар страхан
 Чез дри ин стрн грма прихруе,
 Ледѣно зрнѣ в сѣтве всую
 Облак теман —
 Кончан е цвѣт ин сад обран, —
 Горѣ!
 Озре са кмет на стрте наде,
 Озре на сынке, хчерке младе,
 Ин дивя бол, скрби страшне
 Очету в срици забѣсна, —
 Горѣ ти вбогій кмет горѣ!

Ламурскій.

Взгляни. — пѣть и грозы ужасной,
 И лучь блеснуть изъ облаковъ,
 По слову мигомъ градъ уймется
 И тая ледъ слезой польется.
 Рукой, которой Ты грозилъ,
 Намъ даруй крѣпости и силъ!
 Прости, Судья и Царь вселенной.
 Внемли молебъ моей смиренной!...

Напрасно!...

Словамъ не внемлютъ небеса...
 Сильнѣе вихрь... Шумятъ дѣса...
 Трещать деревья... буря злится...
 Посыпалъ градъ,
 И прежній кладъ, —
 Посѣвъ, какъ скошенный, ложится...
 О горе!...
 Мужикъ въ смятеніи глядитъ,
 Въ душѣ проклятіе твердитъ,
 А дома ожидаютъ дѣти...
 И просятъ ѣсть... Ужасный видъ!...
 Какъ тяжело бѣднымъ жить на свѣтѣ!...

Iz knjige: Славянская Муза.

Hrvatsko pravo in Dalmacija.

Novi slovanski poslanec dalmatinski g. J. Biankini je imel 19. febr. t. l. prvi govor v državnem zboru, in sicer na hrvatskem jeziku. Govoril je tako-le:

Častna gospodo! Stupajući silom faktičnih okolnosti u zastupničku kuću carevinskog vieća, smatram svojom dužnošću izjaviti, da tim nemislim ni najmanje prejudicirati državnopravni položaj kraljevine Dalmacije, koja je, po svom državnom pravu, dio hrvatske države.

Hrvatsko državno pravo temelji se na ugovorima od godine 1527 i godine 1712. Prve od ovih dviju godina, stališi i redovi hrvatski izabrali su Ferdinanda I. a od Habsburske kuće za kralja hrvatskoga; a druge prihvatili su pragmatičku sankciju.

I kod jednoga i kod drugoga čina učestvovala je Dalmacija kao integralni dio Hrvatske. Ferdinand I., kad je biran kraljem, izdao je stališima i redovima zavjernicu, u kojoj je svečano obećao, da će uzdržati neokrnjenu slobodu hrvatskoga naroda; a Karlo III., kad je primio odluku sabora o pragmatičnoj sankciji, izdao je stališima sabora o pragmatičnoj sankciji, izdao je stališima i redovima diplomu, kojom potvrđuje Hrvatskoj sva njezina prava, povlastice i slobode.

I jednom i drugom prigodom sklopio se je, dakle, dvostrani ugovor između kralja i nezavisnoga zastupstva hrvatske države.

Poslije pada mletačke republike — koja je bila osvojila Dalmaciju — ova se vrati pod žezlo svojih starih kraljeva, na temelju hrvatskoga državnoga prava; a na temelju toga istoga prava, austrijski carevi, kao hrvatski kraljevi, zaposjednuše Dalmaciju.

Poslije predaje, Dalmacija u istinu nebi pripojena Hrvatskoj, ali za to nije svoje pravo izgubila. Hrvatski su sabori uvijek i neprestano zahtjevali, da se to pravo oživotvori. Dosta je spomenuti članak 6. od godine 1802, članak 5. od godine 1807, članak 15. od godine 1840, članak 9. od godine 1845, članak 5. od godine 1848, adrese banske konferencije, i adrese svih hrvatskih sabora od godine 1861 unapried.

To je tražio i dalmatinski sabor u svojim adresam od godine 1870 i 1871; taj zahtjev, osnovan na državnom pravu, sačinjava stožernu točku u programu saborske većine u Dalmaciji.

Predšastnici Njegovog c. i kr. apost. Veličanstva cara i kralja Frane Josipa I., i samo Njegovo Vel. priznali su u toliko prigoda, i to na najizrazitiji način, pravo Dalmacije na sruženje sa Hrvatskom. Spomenut ću § 73 državnog ustava od 4 ožujka godine 1849, carsku patentu od 7 travnja 1850, previšnja ručna pisma od 5. prosinca 1860 i 20 veljače 1861. na bana Josipa Sokčevića, zadnju točku III.

članka carske povelje od 26. veljače 1861, koja točka nije nikad bila ukinuta, i koja bez dozvole hrvatskoga sabora nebi mogla ukinuta biti, te kraljevske odpise hrvatskomu saboru od 26. veljače 1861, 8 studenoga 1861, 2 studenoga 1865, 27 veljače 1866, napokon krunitbenu zavjernicu od 6 lipnja 1867, te §§ 65 i 66 ugarsko-hrvatske nagodbe, po kojim je Dalmacija integralni dio Hrvatske; a da ništa nerečem o naslovu hrvatskoga sabora, hrvatskoga bana i hrvatske vlade, koji naslov nije, i nemože da bude prazna rieč.

Usljed svega ovoga jasno je, da je Dalmacija samo privremeno zastupana u carevinskom vieću, i da bi po prirodnom i pozitivnom pravu imala birati svoje zastupnike u hrvatski sabor.

S moje strane uložiti ću sve sile, da ovo pravo dodje do faktične vrijednosti i izvedenja, uvjeren da lojalna obrana uzakonjenog i nezastarjeloga hrvatskoga prava, nije samo na korist i blagodat hrvatskih zemalja, nego i sveukupne monarhije.

Častna gospodo zastupnici! Ovo vam je moje političko vjerovanje. Odan do smrti samo ovom vjerovanju, željan, da činima dokažem, da slavenska solidarnost nema bit prazna rieč, i da mi Slaveni, pravedni prema svakomu, nepitamo nego da i drugi narodi budu pravedni prema nama — stupio sam danas božjom i narodnom voljom u ovu visoku kuću. S ovim vjerovanjem samo, želim i tvrdo odlučujem ostaviti je, kad mi bude sudjeno. *Dixi et salvavi animam meam!*

Međ govorom je nastal od strani nemške levice velik šum; poročali so celo predsjedniku, kakor da bi Biankini čital svoj govor. Predsjednik se ni mogel med hrupom sam

preveriti o tem, odtegnil je naposled besedo Biankiniju. Ta pa je drugi dan vstal ter rekel:

Visoka kućo! Jučer sam za prvi put govorio u ovoj visokoj kući. I govorio sam hrvatski, za to, da izkažem dužnu čast hrvatskom narodu, kojemu dušom i tielom pripadam; i za to, da se neki spomenu u ovoj visokoj kući, da smo ovdje svi jednaki, sinovi jednog i istog otca, s istim pravim i s istim dužnostim, te da moj hrvatski jezik nevriedi manje od njemačkog. (Dobro! dobro! sa strane Slavena).

Ali liberalnoj gospodi od njemačke ljevice, rek bi, da slavenska rieč ljuto para uši, te nemogavši bukom i vikom zapriečiti da hrvatski govorim, neki lažno izviestiše N. P. gospodina predsjednika da čitam, samo da mi oduzme rieč. (Živo odobravanje).

To u istinu gospodinu predsjedniku nije pošlo za rukom, jer ga čuo nisam, te sam svoj govor sasvim svršio. (Dobro! Živio!) Ali sam doznao, da me je gospodin predsjednik pozvao na red.

Pošto taj poziv na red počiva na krivom temelju, jer svi Slaveni, koji se okolo mene bijahu sakupili, pa i obližnji Tirolci, svi jednodušno svjedoče, da ja nisam čitao, (obći glasovi: Tako je! Tako je!) želim to ovdje konstatovati. Dočim pak prosvjedujem proti nedičnoj manevri ljevičara, pozivljem se na nepristranost N. P. gospodina predsjednika, da on svoj jučerašnji poziv na red svetčano opozovne. (Burno odobravanje).

Predsjednik Smolka, pripoznajoč, da so mu poročali krivo, preklical je včerašnji poziv na red med odobravanjem vseh strank, razun levičarske.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Magistrat Tržaški kakor Goriški, sta dobila ukaz, uradno potrditi število slovenskih otrok, godnih za šolo. Iz tega sklepajo, da ima naučna uprava zaresno voljo ustreči opravičenim zahtevam slovenskega prebivalstva v Gorici in Trstu. V Gorici zahteva ministerstvo po poročilu „N. Soče“ slovensko četverorazrednico za deklice in trirazrednico za dečke.

Banka „Slavija“ za Istro. Po poročilu „Sl. Naroda“ je upravni svet banke „Slavije“, po predlogu Ljubljanskega svojega glavnega zastopa, sklenil priskočiti v pomoč onim slavanskim posestnikom Istre, katerim laški njih upniki odpovedujejo posojila, dovolil za sedaj 200.000 gold. v ta namen, da se razposodijo na zemljišča v Istri. To vest pozdravljajo radostno slovenske novine in se nadejajo, da banka „Slavija“ ne ostane samo pri tem koraku. Znano je, da, kakor nikjer hujše, so laški posestniki, oziroma veći ali manjši denarni imetniki drli slovanske kmete istrske, kateri

so jim bili kakor si bodi na dolgu. V najnovejši čas so pa porabljali gospodarsko zavisnost kmetov v političke namene. Zato so se silno zbal, ko se je lanskega leta ustanovila slovanska posojilnica v Pulju. Vsakatera gmotna pomoč slovanskemu kmetijstvu v Istri pomenja zajedno udarec na dosedanjo političko moč italijanske še vedno gospodovalne in teroristiške stranke; zgospodarskim odbijanjem tega terorizma pobija pa se tudi iredentizem, in tako je gospodarsko podpiranje slovanskih kmetov v Istri zajedno eminentno lojalno in patrijotško delo. Jasno je iz tega, kdo bi bil na prvem mestu poklican, da si zopet gmotno opomore slovansko naseljenje istrsko.

Trgovina s krompirjem na Goriškem. Slovenci v nižini in planjavi na Goriškem imajo raznovrstnih zgodnjih pridelkov, kateri se zaradi tega dobro razprodajajo v oddaljene severne kraje. Ali dobiček od te ugodnosti so doslej z večine imeli le podjetniki neslovanskih narodnostij, in so

bogateli zlasti od trgovine s sadjem. Kakor poroča „Nova Soča“, utegne se na boljše obrniti to vsaj z zgodnjim krompirjem, ker so dobili veletržca, rodoljubnega Čeha, ki bode na veliko pokupoval in potem razpošiljal ta pridelek proti severu. Omenili smo to, ker je važno samo po sebi, in ker je nujno želeli, da bi podjetni Čehi lotili se trgovine zlasti na Primorskem tudi za druge pridelke, potem pa tudi velike obrti na primernih krajih po vsem Slovenskem, oziroma tudi Hrvaškem.

b) Ostali slovanski svet.

V češkem deželnem zboru se v ogovoru pri otvorenju niso omenile Dunajske punktacije. Staročehi so se 14. febr. izrekli za odloženje teh punktacij in so, pridrživši si še nadalje svoje mandate, čakali na izjavljanje velikega posestva. To pa je 5. t. m. takisto izreklo se za odloženje, poudarjajoč da se je sicer začetkom leta 1890 izrazilo za punktacije, ko ni vedelo v njih porušjenja ne političnih, ne državnopravnih načel, da pa so se razmere spremenile neugodno za nadaljnje obravnavanje. Treba da je punktacije odložiti do dobe, ko se pomirita obe narodnosti in bodeti razpoloženi v večji meri za sporazumljenje, nego je videti to sedaj. Večina češkega naroda da je sedaj proti punktacijam, katere se tudi po konferencijskem protokolu pošteva kot celota. Veleposestvo da ne more vsiliti jedni obeh narodnostij oblike za sporazumljenje. Obravnavanje pri takem razpoloženju bilo bi nevarno in škodljivo za mir, zato smatra veleposestvo za svojo dolžnost, delovati na to, da se odložijo deželnozborna obravnavanja predlog, utemeljenih v konferencijskem protokolu od 19. jan. 1890.

Ta izjava je važna, ne kaže pa spoznanja, da bi bile punktacije same po sebi nevarne, ampak pošteva samo sedanjí čas kot neugoden. Staročehi vidijo pa poleg tega tudi nekaj nevarnosti, če ne v drugem, vsaj v febr. naredbi pravosodnega ministerstva. Odločno nasprotni so punktacijam jedino Mladočehi, kateri dokazujejo nevarnosti pojedinih punktacij, seosebno tudi porušjenje narodne enakopravnosti in razkrojenje kraljevine v dvoje „zaprtih ozemelj“.

Dr. Rieger se je popolnoma odpovedal političnemu delovanju; zaradi zdravja odpotoval je v Italijo. Mladočehi so stavili takoj ob začetku več interpelacij, na pr. zastran preiskav v Libercu, zastran nemškega vknjiževanja v posebnem slučaju za Čehe, itd.

Bukovinski dež. zbor je vlada razpustila zaradi navskrižja med dež. glavarjem in dež. predsednikom. Dejstveno pa so se pokazala nasprotstva, ki so bila že dalje časa na znotraj. Nove volitve so že razpisane.

Proslava I. A. Komenskega spada v ta mesec. Pedagogi vseh civilizovanih narodov se marljivo pripravljajo, da bi dostojno proslavili učitelja narodov. V Avstro-Ogerski bode največ primernih slavnostij po raznih krajih na Češko-slovanskem, seosebno v Pragi. V novem češkem muzeju se 28. t. m. pri slavnostnem shodu otvori razstava in muzej

Komenskega. „Filosofická Jednota“ v Pragi proslavi spomin Komenskega s slavnostnim shodom 13. t. m. v veliki dvorani na „radnice staroměstské.“ Razglasi se razpis 12 zlatih (cekinov) Jednote za najboljše delo o razmeri Komenskega k sočasnim smerom (napravljenjem) filozofskim. Na to pa bode predaval prof. Šmaha z Rakovnika „O pansofii Komenského“. „Narodni divadlo“ v Pragi priredi gledališčno predstavo. Na sporedu je nova uvertura Zdenka Fibicha, proslov (predgovor) Jaroslava Vrchlickega, kateri se završi z živo podobo „Komenský vyčuje narod“, dramatiški prizori iz spisov Komenskega „Brany jazyku“ in „Školy života“, naposled pa „Věštba Komenského“, slavnostna igra v 1 dejanju od I. Peliška. Odbor za proslavljanje Komenskega v Amsterdamu odkrije slavnostno spomenik v Naardenu 28. t. m. Ta spomenik bode imel dva napisa, katerih jeden je določil Amsterdamski odbor, in bode udolben najprej holandski, potem v latinskem in češkem prevodu; drugi napis pa bode najprej češki, potem latinski in holandski. Ta napis bode imel lastne besede Komenskega: Učitel narodu I. A. Komenský. „Rodem Moravan, jazykem Čech, povolanim bohoslov“. Najbrže pošljejo Čehi v Amsterdam posebno deputacijo k slavnosti. Ginljivo in tolažilno zajedno v dobi sovražnja vsega slovanskega je to, da vsaj daleč na tujem se ne bojé tudi na zunaj pripoznati duševnega velkana slovanske krvi. Kaj takega se ni nadejati od drugih narodnostij v bližini rojstvenega kraja Komenskega.

Dr. V. V. Zeleny, češki pisatelj in sotrudnik „Hlasa Naroda“, je umrl 29. februarja t. l. v 34. letu življenja. Spisal je n. pr. životopis Pešine s Čechoroda, studije o življenju K. Havlička, članke po časopisih itd. Potegoval se je na glasbenem polju za glasbo Smetanovo in upiral se sedanjemu smeru češkega gledališča. V poslednji čas je uredoval tudi „Českou Straž“, v kateri je kazal ponosno češko zavest nasproti vsakovrstnemu, naroda nedostojnemu uklanjanju in bizantinstvu. Bil je jako spretea publicist. Deloval je s peresom do poslednjih dnij.

Uravnava valute namerjati avstrijska in ogerska vlada zaresno izvršiti v kratki dobi. Obojestranska ministra, dr. Steinbach in dr. Weckerle, shajata se v Budapešti ali na Dunaju, da bi se zjediniła o glavnih točkah, in posvetovala sta se že tudi z austro-ogersko banko. Sklicali so v 8. dan marcija tudi posebno enketo, sestavljeno iz raznovrstnih členov; ta enketa odgovori na stavljena ji prašanja. Uže sedaj je gotovo, da se spremeni naša valuta ali denarna veljava v zlato veljavo. Zlato poda jednoto ali mero, in srebro bode ali bi imelo biti vsled tega bolj ali manj le blago nasproti zlati veljavi. Srebro bode gotovo še v rabi, ali srebrni denar bodo morali kovati tako, da bode odgovarjal bolj po imenu določeni ali nominalni vrednosti, nego doslej. Ne ve se še, kako velika bode zlata jednota, recimo pa, da bi bil zlat goldinar; v tem slučaju bode ali bi moral biti srebrni goldinar večí ali po čistem, va-nj zlitim srebru teži, nego sedanji goldinar. Kajti srebro je sedaj ceneje, nego je bilo, ko se je

določila veljava sedanjemu srebrnemu goldinarju. Iz tega pa sledi, da dolg, ki ga je napravil kdor si bodi, n. pr. država, pred leti v srebru, bi se ne imel poplačevati s srebrnimi goldinarji, ki se bodo kovali *odslej*, ampak z *manjšo vrednostjo*, s približno tako, kakoršno je imel srebrni goldinar tedaj, ko se je napravil dotični dolg. Važno je torej, kako se določiti obojestranski vladi v tem pogledu, kako vrednost bode imel v resnici novi srebrni goldinar nasproti zlatemu goldinarju. Židovski denarni monopolisti bodo gledali, da bi za državi ali drugim izposojeni denar, tudi če ni bil zlat, dobili kar možno vrednost zlata. V obče se je bati, da bodo stari dolžniki vsled preustrojene valute na izgubi pri povračanju dolgov; upniki pa ravno toliko na dobičku. Dobički za državo in državljane pa bodo v tem, da dobi denar vsled zlate veljave stalno vrednost na znotraj in na zunaj. Vprašanje o valuti, kakor se vidi, je tudi publicistom premalo jasno; zato ima židovska žurnalistika, v službi židovskega kapitala, toliko laži posel v doseganju specialnih interesov tega kapitala.

Slovanov avstro-ogerskih se uravnava valute še posebe dostaje, ker sestavljajo veliko večino naseljenja v cesarstvu, in ker bodo oni najbolj poplačevali dobičke kapitalistom, ki imajo državna posojila v rokah, ako bi se tem upnikom določilo preugodno relativno razmerje, po katerem bode povračati dolgove. Slovanske poslance vsaj v tostranski polovici čaka velika dolžnost, ko bodo kmalu imeli tudi oni v državnem zboru besedo o preustrojenju sedanje državne denarne veljave. Potegovati se jim bode n. pr. za pravo ali vsaj ugodno razmerje prave ali stvarne vrednosti med zlatom in srebrnim denarjem, torej da bi se ne koval srebrni denar v manjši vrednosti nasproti nominalni veljavi, nego je neizogibno potrebno. Važno bode tudi vprašanje, po kaki meri se bodo poplačevali dolgovi, ki so se storili v raznih letih, torej v dobah, ko je imel srebrni denar pri nas različno stvarno vrednost.

Čehi pa cerkev na Dunaju Čehi so zopet prosili, da bi se v nekaterih okrajih Dunajskih privolila služba božja in propovedi za češko naseljenje. Nadškofijski ordinarijat je pa utemeljeno prošnjo odbil, kakor ob drugih prilikah. Ves češkoslovanski narod je tako postopanje cerkvene uprave Dunajske užalilo in razburilo. To pot Dunajski Čehi pa ne ostanejo mirni, temveč se obrnejo naravnost v R.m., in od tod pričaknejo ugodne rešitve.

„Novice“ od 4. t. m. imajo večji članek pod naslovom „Deželni zbori“, ki je jako zanimiv in poučen; z naše strani ne potrebuje popravkov, ampak le nekoliko popolnila. To smo podali v tej številki na prvem mestu, drugo dodamo pri- lično.

Glad v Austriji. Govor dr. Vašatnga, ki smo ga navedli v 4. št. našega lista, je kazal na revščino in tudi glad v raznih krajih avstrijskih ter s tem dejstvom zavračal nedostojno vedenje nemško-židovske žurnalistike nasproti Rusiji. Kako prav da je imel, razvidno je iz razkritij o bedi po

goratih krajih gorenje Ogerske. Glad pritiska pa tudi v Galiciji v Pokarpatju na severu, v Čedah v Rudogorju, na Moravi na Valaškem, potem v Pragi in na Dunaju. V poslednjem mestu se „je vnela potrebna, no po židovskih listih očitno tondecijozna agitacija za pomoč. Vsled te agitacije so nabrali ravno na Dunaju uže nad 200.000 glđ. poleg darov v blagu, in s to pomočjo delijo sedaj malo ne vsak dan mnogim tisočem potrebnih in v resnici gladnih ljudij kruha, mesa, obleke itd. Ta revščina na Dunaju pa je bolj ali manj stalna in izvira najbolj iz tega, da je židovski kapital spravil vse rokodelstvo, kakor obrt, pod svoj monopol ter tako vstvaril celó med nekdanjimi „mojstri“ preproste delavce, potem pa na široko delavski proletarijat. Da se židovska žurnalistika zaveda ravno sedaj bede velikaga dela Dunajskega naseljenja, izvira odtod, ker pritiska na vlado in po tem na državni zbor, da bi kmalu dovolil 41 milijonov glđ. za raznovrstna zidanja, sosebno železnice na Dunaju samem. S to pomočjo, katero dajo avstrijski narodi potom države Dunaju, hoče se okoristiti Židovstvo po spekulacijah, z druge strani pa narode ali občinstvo odvrniti od spoznanja pravih vzrokov o stalni bedi na Dunaju. Dr. Vašaty je imel popolnoma prav, ko je vprašal: „Kaj bode pa potem, ko se porabi teh 41 milijonov?“. Vidi se, kakor je rekel tudi dr. Lueger v mestnem zboru Dunajskem, da v sedanji židovski agitaciji na Dunaju je vmes tudi „Schwindel“. Židovstvo vidi bedo same tedaj, kedar se mu kaže dobiček; tudi bedo v Rusiji razkriva z največo slastjo zaradi specialno židovskih interesov.

Glad med Slovaki. Slovaki so sosebno po „Nar. N.“ uže davno poročali o slabi letini prošlega leta, zlasti po nekaterih krajih, kakor Oravi; a temu niso verovali pri madjarski vladi. Naposled je jeden poslanec v Budapeštskem drž. zboru interpeloval vlado o stvari, ministerski predsednik pa je odgovoril, da so poročila pretirana, in da se hoče poučiti še le posebe o tem. Poslali pa so pomoči v znesku 3000 glđ. „Nar. Noviny (5. t. m.)“ priobčujejo z Orave med drugim tako-le: Da tlači glad, to je dejstvo, na katerem ne spremeni ničesar nikako olupšanje, nikako tajejanje, a zastran glada trpe občine dolenje in gorenje Orave. Na naših oravskih Dolnjakih (Dolenjcih) je uže uradno in zasebno konstatovano, da ljudje v polnem smislu slova nimajo, kaj jesti in ginejo. Kričeč zgled tega so na pr. občine Valaska, Dubova, Zazriva, Erdudka. Videli smo hrano („živnost“) ljudij: ovsene otrobe, pomešane z zrnato drevesno skorjo ali z rezanico na pogačo spečene; drugega ni, ne zrna, ne krompirja, ne mleka. Človek se zagrozi in bi temu ne veroval, ko bi ne videl tega pred seboj. Ali je čudno, da pri takih okolnostih podle- ga narod različnim boleznim? Med otroci je zlasti umrljivost velika, uže zato, da vsled nedostatne hrane so se v silni meri razširile osepnice. V Valaški Dubovi trpi bedo in glad tudi duhovni pastir, kajti neuroda je zadela tudi njega in što- lo, razume se, ne donaša ničesar.

Potem pravi dopisnik, da ljudstvo nima tudi nikakega zaslužka od lesnega izdelovanja, ker so železnice odvozile les. Stolično (komitatno) predstojništvo je opozorilo vlado že jeseni o bednem stanju kraja; vlada pa je imela opraviti z drugimi velikimi rečmi, kakor na pr. z volitvami, in je prezirala te „maličkosti“; nasprotno so pa biriči brez usmiljenja izvrševali svoje delo, in Orava je spoznala tudi tu svojo dolžnost.

Sedaj je nakrat nastal glad in vzbudil srceolomni krik. Vlada na novo predstavljenje je poslala 3000 gld. in v tem mislila odpomoči nedostatku! Začelo se je nabiranje, in prišlo je tudi iz Pešte okolo 5 žurnalistov-reporterjev preveriti se o stvari. Čuden narod ti reporterji. Slovenski (slovaški) ne zna niti jeden; prisiljeni so poučevati se v krčmah ali pri uradnikih.

Podpora se deli s koruzo, fižolom, želopec pa je oslabil, vsled česar pada narod v nove bolezni.

Beda je pa še le v prvem stadiju. Kaj bode sledilo sedaj, potem v aprilu, maju, to vé sam Bog. Ko pride pomlad, treba bode dati žita za setev. Zima je huda. Pomoči treba je več, in tu bi morala pomagati država. Nikdo ne skrbi za ljudstvo, če ne duhovniki in učitelji, katere pa preganjajo šoviniisti. Za šolo slovensko skrbi vlada, kakor mačeha. Kakó naj se ta narod razvije duševno in priuči razumnemu delu? Oravska beda imela bi biti za merodavne kroge povod, kaj bi bilo storiti na korist slovaškega naroda v obče. Drugače nima nikdo prava prepovedati istemu narodu, ko zapušča svojo „drago“ domovino, da bi si drugod preskrbel, „l'udske živobytye“!

„Budapesti Hirlap“, torej madjarski list, šiba jako karakteristično ogerske razmere pod zaglavjem. „Glad na Ogorskem“. Opisavši hudo bedo v Oravi in drugod, znano že od jeseni, vpraša ta list: „Društvo rudečega križa, dobrega srca kje sta? Ta dva sta še le sedaj zvedela, da ljudje na malih posestvih, skritih med gorami in snegom, so v nevarnosti. Glej, še minister notranjih del je zvedel na interpelacijo najskrajnejšega opozicijonalca, da ni še vedel, da na gornjem Ogorskem nima ljudstvo kaj jesti. Isti Szapary je govoril resnico, kajti je nemožno, da bi vlada, kateri leže milijoni v blagajnici, in katera je milijone potrosila na volitve, ne bi poskrbela za nesrečne, ne bi bila obvarovala naroda in sebe pred očitani, ko bi bila vedela, kako je položenje v pokrajini. To je karakteristično. Imamo telegrafe, pošte, imamo i glavne župane, v okrajih so uradniki, so finančni direktorji za razpisovanje in pobiranje davkov, okolu njih škofi, dekani, seniori, od meseca že i vladni zastopniki ljudstva (poslanci) — a o od teh se ni našel nikdo, ki bi bil opozoril vse močene in bogato ministerstvo, da grozi glad ali da je že tu. Minister je čital to iz novin.

. Vedi, da

uže od žetve, torej cele mesece, bilo je javno znano, ne samo v Oravi, ampak tudi v drugih stolicah, da se ni pridelalo toliko, da bi moglo ljudstvo prezimovati. Nikdo ni oznanil, tako zadovoljna je bila Ogorska, da pri nas ni bede, le na Ruskem, tam je beda . . . Sedaj se bodo delili denarji, kruh in delo; preverjeni pa nismo, ali se podelé denarji potrebnim, kruh in delo „vdovam in sirotam!“ „Egyetertes“ pa piše med drugim: „Ko smo nedavno pisali o grozah ruske bede, nismo pomislili, da morajo biti tudi na bogatem Ogorskem kraji, kjer pritisne kletba te najstrašnejše bede. A z Orave se ne razlega grozivni glas ljudskih množic, otrovljenih z nauki socijalizma; temveč razlega se stok prave bede in sile. Brezvspešno kličejo . . . Ni ga, ki bi jim pomagal. In takó v 17. letu blagoslovljenega gospodovanja svobodomiselne madjarske stranke morejo ljudje poginiti od glada v bogati Ogorski; kaj nam pomaga

. Sramota je in posmeh, da niso storili najenergičnejših korakov, ali da bi bili z majhno pomočjo odstranili zlo. Noben izgovor ne more opravičiti tega . . . popuščanja. Ko bi bili le delec tega imetja, ki so ga potrošili na volitve, žrtvovali na olajšanje bede, bilo bi odpomagano.“ Takó torej celó madjarski listi obsojujejo . . . nemarnost gledé na stradajoče ljudstvo po gorenjih krajih slovaških. Obsoja se s tem tudi postopanje židovskih listov, pisanih na nemškem, madjarskem in drugih jezikih, ki so v Avstro-Ogorski pisali obširno in tendenciozno o gladi na Ruskem, v tem ko so molčali o gladi, ki razsaja pred pragom doma. In take novine se poštevajo pri nas v raznih krogih!

Tatran se je imenovalo na Dunaju akademiško društvo slovaških dijakov. Nad 27 let je, odkar je živelo to društvo, ne da bi bilo kedaj prekoračilo meje svoje tje, kjer začenja politika. Sedaj pa so nakrat našli nekaj takega; vsled tega je razpustilo to društvo niževavstrijsko namestništvo.

Ko se je lani praznovala 30letnica slovaškega memoranduma, poslala je tudi slovaška mladina telegrafski pozdrav, in ista mladina kot taka se je udeležila tudi večera slavnosti, pa ne kot društvo. Decembra meseca 1891. pa so priobčile „Amerikanske Slovenske (slovaške) Novine“ poročilo o delovanju Tatrana. Ti dve dejstvi ste dali povod preiskovanju, a pokazalo se je, da društvo „Tatran“ kot tako se ni politiški zagrešilo ne v prvem ne v drugem slučaju. Kljub temu se je razpustilo, in pomagal proti temu gotovo ne bode tudi rekurs na notranje naše ministerstvo.

Praška „Politik“ in slovaške „Narodnie Noviny“ (od 3. t. m.) vidijo vzrok strogega postopanja nasproti Tatranu v vplivu transilavske vlade, oziroma madjarskega Pressbureau. Vsled tega vpliva so se prepovedale tudi „Amerikanske Slovenske Noviny“ tudi v Cisilavijo, kakor uže mnogo let poprej na Ogorsko, dasi zahajajo v našo polovino samo v 4—5 iztisih, in še ti brezplačno. Ko so zvedeli o razpustu „Ta-

trana“, rekel je neki Slovak: „Ešte i drotarom zakažu po slovenski hrnce (lonce) drotovat“, in „Narodnie Noviny“ od 3. marca t. l. imajo uveden članek „Prenasledovanie“, v katerem slovaški dejatelj Vajansky primerno označuje postopanje na Ogorskem proti Slovakom, kakor tudi usluge, ki se delajo od te strani madjarski raznarodujoči stranki. „Prenasledovanie Slovakov“, piše on, stalo se už jakousi maniou, má už na sebe symptomy choroby (bolezni); Slovákofobia — nova fobia k starým. Jako sa ale dá psyshologicky srovnat', na jednej strane tol'ka pýcha, tol'ke' povedomie i skutečna veľ'ka politická, spoločenská, policajna' moc, a na druhej strach pred osem členovým spolkom? Inu, nam zda se, tu hovorí iny faktor, zriedkavy sice u skotočných politikov — svedomie.“

Zmaju Jovanoviću, srbskemu pesniku, in Ljubomiru Nenadoviću, srbskemu pisatelju, je srbska skupščina privolila po 4000 dinarjev na leto za celo življenje, in to v znak spoštovanja Srbov do njiju literaturnih del. Ta sklep skupščine dela toliko večjo čast srbskemu narodu, kolikor bolj je poštovati, da Srbija ni velika, in njene finance niso ugodne; a narod je navdušeno pozdravil ta sklep.

V Koloferu, bolgarskem mestu, je žensko učilišče, katero se je otvorilo in vzdržuje na račun Greg. V. Šopova, bolgarskega rodoljuba, živečega v Izmajilu. Najel je Šopov sedaj še 2 ruski učiteljici rokodelstva, kateri bodeti učili mladino, pa tudi meščane, ako bodo želeli. Poslednji so se posebe zahvalili Šopovu, izkazavšemu toliko dobroto svojemu rojstvenemu mestu.

Slavjanskoje blagotvoriteljnoje Obščestvo v Petrogradu je imelo slavnostno zborovanje členov 26. febr. t. l. Predsedoval je Theognist, episkop Vladimirskij. Zapel je zbor Archangelskega najprej pesem sv. Cirilu in Metodiju. Grof N. P. Ignatijev je prečital poročilo o delovanju društva l. 1891. Častnih členov je bilo 36, za celo življenje 36, dejanskih 367. Umrli so: gen. Mirkovič, prof. Kojalovič, o. Naumovič, mitropolit Platon, prof. Nilj Popov in prof. Perwolf. Svet Obščestva je po treh letih bil izbran zopet isti. Občih zborov je bilo 8, iz njih 5 slavnostnih. Oskrbništvo nad Slovani, učečimi se v Moskvi, je izdalo podpore 15 mladim ljudem in je potrosilo za nje 2967 r. Obščestvo je imelo 79 štipendijatov in 6 štipendijatek; vrhu tega dobiva 11 oseb podpore za plačevanje lekcij na vseučilišču in vojno-medicinski akademiji. Dohodkov je bilo 48.840, stroškov pa 46.354 r., vsega kapitala ima društvo 220.679 r. Grof Ignatijev je poudarjal neizogibno potrebo, da se podpirajo ranjeni prostovoljci 1876 leta in pa njih rodbine, skupno nad 80 ljudij; društvo je moglo iz svojih sredstev podeliti samo 1600 r. Na korist stradajočim je dalo 10.000 r., in sicer v namen, da dobé učenci v eparhijalnih šolah gorke hrane. Poročilo se je potrdilo. Po odpeti pesmi je D. L. Mordovec prečital spis, posvečen spominu pok. prof. Perwolfa, znanega lingvista in pobornika slovanske ideje. Raz-

pravo je zbor navdušeno odobral. Slovanski mitropolit je iz Cetinja poslal brzojavko, v kateri želi blagoslova od zgorej.

Književnost.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Ureduje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. I. zvezek. V Ptuiju 1892. Zaloga izdajatelja. Tiska W. Blanke. St. 40. Cena 15 kr. Marljivi g. izdajatelj je pričel, kakor poprej „narodne legende“, tako sedaj priobčevati narodne pripovedke in pravljice, in je v ta namen zasnoval „Zabavno knjižico za slovensko mladino“. I. zvezek so presojevali že obširno in sovetovali izdajatelju, da bi to in ono popravil glede na slovnične oblike in slog v bodočih zvezkih, v obče pa so jako priporočali tudi ta zvezek. Ker kaže g. izdajatelj zaresno voljo, uređovati zabavno knjižnico v smislu stroge naše šolske cenzure, in ker šolniki še jako pogrešajo dovolj primernega ščiva za mladino, ni dvomiti, da ga bodo podpirali. Da se je lotil g. Kosi zbirati in razširjati ravno narodno blago, ima njegovo podjetje še posebno vrednost in zasluži, da je podpirajo rodoljubi in rodoljubke po Slovenskem v obče.

„*Vesna*“, nov list slovenskih dijakov, začne izhajati tega meseca in bode stala 1 gld. 50 kr. na leto. Uredništvu je adresa: Redaction „Vesna“, Wien, VIII. Wickenburggasse 12. Upravištvu je pa v Celju pri Drag. Hribarju, kamor naj se pošilja naročnina. List, vsestranski nezavisen, bode leposlovno-znanstvene vsebine, ne izključujoč dnevnih vprašanj, ako so tesno združena s kulturnim napredkom Slovanov. Novine slovenske so priobčile obširen program; ako mu bodo odgovarjala dejstva, list ne bode slab, in mu bode le želeli, da dobi dovolj gmotne podpore.

Dalmacija. Iz djela Austro-Ugarska monarhija. Opisana i ilustrovaná. Prievod s njemačkoga. Nakladom knjižare F. Maršića u Spljetu. Tiskom A. Zannoni-a. Svežić I. Ciena 30 nč. Delo, na močnem, finem popirju tiskano in ukusno prirejeno, je preračunjeno na 12 snopičev po 30 kr. Za 3 gld. dobi se celo delo po pošti. Vabilo poudarja, da za „Dalmacijo“ so pisali domači strokovnjaki, in da je iz tega dela zares možno spoznati Dalmacijo na vse važne strani.

Světém slovanským. Cesti L. Kuby. S vlastními kresbami a hudebními příklady. Díl I. Na Černé Hoře. Popsani cest z R. 1890 a 1891. Sešit 30 kr. (i s poštou). Předplatné na 12 sešitů zl. 3.90. Měsíčně vyjde sešit. Předplatné prejima a dilo odesyla každé knihupectvi, zlavstě však spisovatel Ludvík Kuba v Poděbradech. (Čechy). Tega dela sta izšla doslej 2 snopiča, katera imata mnogo ilustracij, katere je Kuba priredil sam na licu mesta, s tem da je risal in fotografoval. Kuba izborno popisuje Črnogoro in Črnogorce, in češki pisatelj, kritik in publicist Josef Holčec praví, da Kuba je umel popolnoma Črnogorce, katerih Nemec

